

Nicolae Wardegger

Organizarea parchetului de tip burghez în Transilvania pe baza principiului separării justiției de puterea legislativă și executivă, s-a făcut prin Legea nr. XXXIII din 1871. În esență, această organizare a avut în vedere interesele burgheziei pentru menținerea și consolidarea relațiilor de producție capitaliste, activitatea parchetului concentrându-se asupra reprimării oamenilor muncii, a elementelor revoluționare și progresiste, a apărării poziției de clasă a burgheziei și a asigurării exploatării și jefuirii muncitorilor și a celor mai largi mase populare.

Parchetul, ca organ de descoperire a faptelor penale și de trimitere în judecată a infractorilor, făcea parte din sistemul judiciar al statului burghez, fiind subordonat Ministerului Justiției și funcționa pe lângă tribunalele de județe, Curțile de apel și Curtea de Casație. În organizarea și competența materială a Parchetului subliniem modificările aduse, prin Legea nr. XXV din 1890, Legea nr. XXXIV din 1899, Decretul Nr. 1/1919 al Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Legea de organizare judecătorească din 1925, Decret-Lege nr. 856/1938, Decret-Lege nr. 3289/1941, etc. Cu toate modificările suferite de legi, Procuratura regală (1871—1918), respectiv Parchetul tribunalului Hunedoara (1919—1952), și-a păstrat caracterul exclusiv represiv pe care l-a avut de la început, acela de instrument de descoperire a infracțiunilor adică a atingerilor aduse ordinii de drept burgheze, de deschidere a acțiunii penale, de susținere a ei în fața judecății și de punere în executare a hotărârilor penale.

De la 23 August 1944 și pînă la 1 august 1952, deși forma de organizare a Parchetului s-a mai menținut, totuși conținutul activității acestei instituții s-a schimbat, îndreptându-se împotriva capitaliștilor și moșierilor, împotriva jefuitoarelor poporului, cărora clasa muncitoare, în frunte cu partidul său, le smulsese puterea politică. Parchetul a devenit un instrument de apărare și întărire a cuceririlor poporului muncitor, un mijloc de consolidare a cadrului juridic al noii orînduiri.

La 5 decembrie 1947, potrivit programului guvernului democrat instaurat la 6 martie 1945, în scopul democratizării justiției, au fost introduși asesori populari la tribunale și parchete, iar prin Constituția din 1948 și a Decretului nr. 2 din 1948, s-a lărgit competența prin aceea că pe lângă atribuția de supraveghere a respectării legilor penale și de tragere la răspundere penală a celor care le încălcau, parchetul supraveghea activitatea judiciară a instanțelor de fond.

Cantitatea arhivei create este de 77 m.l., cuprinsă între anii extremi 1853—1952. Pînă la 1877 exista numai registre de evidență contemporană și registre de ședință și activitatea procurorilor etc. De la 1877 pînă la

1919, sporadic, se mai găsesc și materiale documentare, iar pe perioada 1919—1952 avem cea mai integră și valoroasă arhivă.

Arhiva se compune din așa numitele dosare speciale (procesuale), 10—15 u.p. cu corespondență administrativă pe an și registre. În general, pentru primele două categorii de materiale documentare înregistrarea și de pe actele de acuzare sau încetare a procesului de urmărire penală, iar evidența actelor se făcea separat. În dosarele procesuale sînt cuprinse rapoarte, denunțuri, plîngerii, declarații de martori, procese-verbale și copii în cele 15 dosare cu corespondență administrativă, ordine circulare, instrucțiuni, situații statistice, dări de seamă despre activitatea parchetului și corespondența purtată cu organele de urmărire penală (jandarmerii, chesturi și comisariate de poliție), Ministerul Justiției și organele locale ale puterii și administrației de stat. Tot din aceste dosare din urmă fac parte 1—2 mape cu hotărîri judecătorești trimise de către Tribunalul Hunedoara.

Fondul parchetului tribunalului Deva, păstrează cele mai însemnate dosare procesuale cu infracțiuni de drept comun cum ar fi: crime de omor, ũlhării, furturi, etc. ce prezintă importanță din punct de vedere criminalistic și permite să ne formăm o imagine despre fenomenul infracțional în județul Hunedoara în perioada istorică la care se referă materialele documentare. Mai importante sînt documentele în care se reflectă faptele cu caracter politic și social, greve, agitații, propagandă etc. ce loveau direct în orînduirea de stat a capitaliștilor și moșierilor.

Vechile centre muncitorești cu mari tradiții revoluționare, ca Valea Jiului, Hunedoara, Simeria, Călan, Deva și Brad, au participat efectiv la lupta împotriva orînduirii capitaliste, pentru răsturnarea de la putere a exploataților, pentru realizarea unor schimbări democratice progresiste în viața societății, la care se adăuga năzuința maselor populare pentru eliberarea națională.

În anul 1894 din mai multe dosare reiese că s-au făcut cercetări împotriva unor țărani și intelectuali români din jurul Orăștiei care au sprijinit pe memorandiștii împrocuați la Cluj.

Din perioada primului război mondial au fost păstrate mai multe dosare cu cei trimiși în judecată, pentru propagandă, agitații, dezertări din armată și lipsă de loialitate față de statul austro-ungar. În mai multe tabele și situații este cuprinsă evidența celor urmăriți și judecați pentru asemenea fapte pe anii 1914—1918.

În perioada anilor 1921—1944 toate acțiunile politice și sociale mai însemnate, desfășurate pe teritoriul județului Hunedoara au lăsat urme documentare existente în arhiva Parchetului tribunalului Hunedoara. După crearea Partidului Comunist Român, relevatoare sînt, în primul rînd documentele în care se oglindește hotărîrea și atitudinea revoluționară a adunării generale a muncitorilor din Valea Jiului contra afilierii la sindicatul din Amsterdam.

În toamna anului 1923 a luat ființă prima grupă comunistă a mine-rilor din Lupeni. Un raport al Companiei de jandarmi din Petroșani atestă existența și activitatea unei grupe comuniste și la Vulcan (dos. 165/924). Alte documente ne relatează că în rîndul muncitorilor din Valea Jiului a început o puternică organizare în sindicate „și că între conducătorii acestor sindicate sînt mulți indivizi care adoptă principii de ordin comunist (dos. 14/924). În alte documente sînt descrise împrejurările grele și cauzele care au împiedicat participarea delegaților comuniști din Valea Jiului la

Congresul P.C.R. din 1924. Explicativă în această privință este scrisoarea lui Muntean Teodor, președintele Sindicatului minerilor din Valea Jiului, adresată lui Alexandru Dobrogeanu Gherea:

Deva, la 26 ianuarie 1924

TOVARĂȘE AL DOBROGEANU GHEREA

În momentul acesta îți scriu din Deva, din cauză că din Valea Jiului nu-ți pot scrie, că Siguranța o reține avînd dreptul de a cenzura poșta, prin faptul că pe Valea Jiului există starea de asediu foarte severă.

Subsemnatul Teodor Muntean, din comuna Lupeni Valca Jiului, am primit o scrisoare de la tovarășul Köblös, prin care mă încunoștințează că partidul, în luna februarie, va ține un congres general, legal sau ilegal, la care ne invită și pe noi din Lupeni.

Despre ordinea de zi a acestui congres nu ne-a scris nimic din cauză că nici dînsul nu avea știre că din ce se compune asigurîndu-se că aceasta va fi publicată în ziarul nostru „Socialismul”. Ne invită la acest congres ca să ne facem darea de seamă morală și materială precum și eventuale propuneri pe care, pînă în ziua de 25. I. a.c. cel mai tîrziu, să le trimitem în scris la București, pe adresa tovarășului Szilágyi str. Turda nr. 37.

Tovarăși:

Situația la noi în Lupeni, în special pe toată Valea Jiului este foarte delicată, despre aceasta este necesar să mă ocup mai pe larg ca să mă puteți înțelege și e nevoie ca să vă comunic și lucrurile D-lui Damian Bălănescu pe care l-au pus pe rol (la cale). D-sa în timp de 1 lună de zile cît a fost deplasat pe Valea Jiului a cauzat expulzarea tovarășului Berger Imre și a lui frates-o. Aladar, din Brașov.

Despre care este inutil a vă scrie, deoarece sînteți în curat cu aceasta și în deplină cunoștință.

Susnumitul, după congresul sindical al spărgătorilor din Cluj, am luat legătură cu tovarășul Berger din Brașov, primind de la dînsul instrucțiunile și administrația precum și mărcile necesare pentru a înființa secțiunea comunistă în Lupeni. Eu am început acțiunea în această direcție și am înscris pînă în prezent 11 membrii. Sînt tovarăși mai mulți care i-am putea primi, însă, din cauza stării de asediu care este foarte severă la noi pe Valea Jiului, nu putem declara secțiunea deschisă, dar aceasta tot nu ne împoartă așa mult ca spărgătorii de la Cluj, la care încă pînă în prezent sîntem afiliați cu sindicatul. Nu vrem ca să le dăm ocazia ca averea sindicatului să o conștate ca în Arad, deoarece noi dispunem de avere în bani gata de 600.000 lei, plus imobil în valoare de 150.000 lei și o cooperativă de consum (măcelărie) cu trei prăvălii, care are un venit lunar de 4—450.000 lei. În baza legii sindicatelor profesionale lui Trancu-Iași precum și în baza statutelor, au dreptul de a ne confisca această avere și să se declare proprietarii ei. Acestea toate noi voim să le facem evitabile și ațita timp cît sîntem la Uniunea minieră din Cluj nu putem să ne declarăm ca atare. În congres să nu amintiți de noi sau să publicați în ziar ceva. Despre toate acestea fiți siguri că noi nu uităm de datoria noastră față de lupta pentru dezrobirea proletariatului și sîntem gata a ne sacrifica pentru această cauză sfîntă și pentru crezul și cugetul nostru de a le pune în realitate.

Așteptăm deja ridicarea stării de asediu care ne împiedecă a ne întruni în ședința de comitet sau adunări de membrii sau generale, despre care în prezent nici nu se poate vorbi, fără care absolut nu ne putem declara afiliați la consiliul gene-

ral unitar, iar pînă atunci sîntem siliți a răbda din cauză că altă soluțiune nu aflăm pentru aplanarea acestei chestiuni. Multe ași avea să vă (spui) scriu, însă le rezerv la o eventuală ocazie să vi le spun personal. Sper că voi călători la București și cred că ne vom întîlni.

Scrisoare să nu-mi trimiteți că nu o primesc din cauză că Siguranța din Petroșani cenzurează toate scrisorile la poștă și care ar fi dăunătoare lor sau neconvenabilă o rețin la ei, iar pe respectivul, pe adresa căruia a fost trimisă scrisoarea, îl urmărește și îl șicanează zilnic.

Cu credință că m-ați înțeles prin aceasta cu desăvîrșire am rămas.

Cu salut comunist proletar

T. MUNTEAN

Aceste împrejurări sînt relatate mai pe larg în primul raport de activitate al grupei comuniste din Lupeni. În original sau copii se păstrează actele de cercetare penală și de acuzare ale comuniștilor hunedoreni trimiși în judecată pentru că s-au ridicat la luptă împotriva asupritorilor (dos. 77/923, fila 3).

În legătură cu alegerile comunale din 1926 în județul Hunedoara, deținem informații că un număr de 20 de alegători au fost oprți de la vot în mod abuziv de către prefectul județului, fapt pentru care acesta a fost trimis în judecată. (dos. 8/926) Conducerea activității sindicatelor, organizarea muncitorilor la greve și manifestări pentru revendicări economice, sociale și politice, sînt doar cîteva din aspectele principale din documente ce au culminat apoi cu marea grevă de la Lupeni din 6 august 1929. Firește, multe date se referă la criza economică generală din 1929—1933, la manifestările politice care au avut loc în acest răstimp, la interzicerea activității sindicatelor unitare din județ, ieșirea din criza economică etc. După anul 1931 mai multe dosare cu documente ne informează despre starea de spirit a maselor largi, nemulțumirile populației, activitatea partidelor politice, crearea Frontului Plugarilor, lupta împotriva fascizării țării etc. Cu aceasta, lupta maselor a intrat într-o etapă calitativ superioară, o dată cu punerea de către P.C.R. în fața maselor a unor noi și importante sarcini în direcția luptei pentru făurirea Frontului Popular Antifascist. În acest sens s-a semnat acordul de la Băcia în anul 1935 între Frontul Plugarilor și MADOSZ, act de o importanță covârșitoare pentru realizarea frontului popular din România.

În mai multe documente, circulări, instrucțiuni ale organelor centrale de partid, se face cunoscut sarcinile ce le revin organelor locale ale Ajutorului Roșu, „să lupte contra terorii și a dictaturii militaro-fasciste, să lupte împotriva războiului imperialist îndreptat contra Uniunii Sovietice și pentru apărarea revoluționară a U.R.S.S., să lupte pentru cucerirea regimului politic din închisori, pentru deținuții politici revoluționari și pentru cucerirea amnistiei generale politice, să lupte pentru eliberarea naționalităților subjugate și pentru un guvern muncitoresc-țărănesc“ (dos. 608/931).

Pe întreaga perioadă găsim manifeste ale Comitetului raional al Partidului Comunist și al Tineretului comunist din Valea Jiului, în care se cheamă muncitorii mineri la luptă împotriva exploatării capitaliste. Din presa muncitorească a partidului găsim mai multe numere din Viața Muncitoare, Înainte, Gyár és Utcza, Tînărul Leninist, Socialismul, Frontul Muncii, Deșteptarea, Horia ș.a.

Cu o interpretare critică și judicioasă pot fi valorificate numeroasele rapoarte, note informative ale organelor represive ce se referă la starea de spirit a muncitorilor mineri, la activitatea de propagandă a comuniștilor, a sindicatelor muncitoare și a altor organizații de masă conduse de partid. (608/931).

Sînt consemnate în scris marile demonstrații ale muncitorilor hunedoreni prilejuite de sărbătorirea zilei de „1 Mai“, „7 Noiembrie“ etc. Alegerile din 1926, 1928, 1929, 1931 și în mod deosebit victoria în alegerile parlamentare parțiale din 1936, se oglindesc în materiale documentare. Într-o notă informativă a Biroului de siguranță Deva se relatează despre legăturile dr. Petru Groza pe care le-a avut cu Frontul plugarilor și comuniștii din localitate.

Documentele relevă că în anii de adîncă teroare a dictaturii militaro-fasciste antonesciene, alături de întreg poporul român, comuniștii, masele muncitoare din județul Hunedoara, au participat la lupta dusă împotriva războiului hitlerist, pentru răsturnarea regimului antonescian. În anii 1941—1944 la Deva au fost arestați pentru activitate revoluționară numeroși luptători care au fost judecați în fața Curților marțiale și condamnați la ani grei de temniță.

Toate acestea caracterizează parchetul burghezo-moșieresc ca pe un instrument de reprimare și de înăbușire a încercărilor oamenilor muncii de a-și lua soarta în propriile lor mîini.

După actul revoluționar de la 23 August 1944, parchetul a adus o contribuție importantă în apărarea și consolidarea economiei naționale, întărirea democrației populare, descoperind și trimițînd în judecată pe speculanți și pe cei ce sabotau planurile de stat, planurile de colectări și de încasări de impozite.